

VÝTVARNÁ SYMBOLIKA V SEPULKLÁRNYCH OBJEKTOCH

doc. akad. soch. Gabriela Gásparová - Illéšová
Ústav dizajnu, Fakulta architektúry STU v Bratislave

Résumé

At research of cemeteries, besides the basic data of the deceased and sepulchral poetry we come across a number of symbols. The origin of symbols has its roots in ancient times. The fact that they have preserved attraction from mythology through Christianity up to the present times, testifies of their content power and pregnancy. Symbol has an ability to gather the essence of matter and to get into memory by its repeating. The contribution brings a short table interpretation of the basic artistic symbolism for deeper understanding of the expressed challenge.

Pri výskume cintorínov sa pri identifikácii jednotlivých náhrobníkov stretávame popri základných údajoch o zomrelých a sepulkrálnej poézii s množstvom symbolov. Prevažná väčšina týchto symbolov má kresťanský duchovný význam. Vznik symbolov má svoje korene už v antike. Predávané boli rôznymi kultúrami a rozširované pre svoju univerzálnu platnosť. Pretrvávali i v kresťanskej symbolike s tým istým významom, alebo boli pozmenené a doplnené a dostali nový obsah. Veľká časť kresťanských symbolov nebola teda vo svojom grafickom vyjadrení vytvorená kresťanmi. Dodnes trvá kresťanská sústava atribútov a ikonografiu svätcov vytvorilo až barokové umenie. Vtedy sa ustálili spoločné symboly, ako palma, meč pre mučeníkov, kniha pre evanjelistov, ľalie pre panny... i individuálne atribúty pre jednotlivých svätcov. Nový záujem o kresťanské symboly sa prebudil začiatkom 20. storočia i s prienikom k počiatku kresťanstva. Mnohé symboly nachádzame v sepulkrálnom umení našich cintorínov práve z tohto obdobia. No dnešná doba má inú duchovnú atmosféru, ako keď symboly vznikali a ani mnoho veriacich väčšine symbolov nerozumie. Z mnohých symbolov sa v priebehu storočí vytratila ich obsahová stránka a stali sa iba opakujúcim sa ozdobným prvkom. Skutočnosť, že si uchovali príťažlivosť od mytológie cez kresťanstvo do súčasnosti svedčí o ich obsahovej sile a výstižnosti.

Slovo symbol pochádza z gréckeho slova „symbollein, ktoré znamená dať niečo do kopy, zostaviť a interpretovať – vyjadrovať. Odvodené slovo „symbol“ má význam dohody, znamenia. Symbol je teda znamením niečoho, nie je však jeho verným obrazom. Symbol má zmysel, ale nemôžeme ho spoznať z jednoduchého pohľadu naňho. Je teda poznávacím znamením.

Pôvod slova symbol pochádza z gréckej tradície pri lúčení priateľov pri ktorom na znak priateľstva tradične rozlomili palicu, prsteň, tabuľku z ktorej si každý polovicu ponechal. Po návrate, pri opätovnom stretnutí, alebo sprostredkovanom spojení symbolu - ich spojenie symbolizovalo a potvrdzovalo dohodu. Z rozlomeného prsteňa nie je možné poznať, že znamená priateľstvo, ale na pochopenie symbolu je potrebné vysvetlenie od toho, kto pozná význam tohto znamenia – dohody. Symbol sa teda vzťahuje k duchovnému obsahu. Pokiaľ ide o ozajstný symbol má vždy vzťah k vyššej rovine bytia a teda predstavuje viac ako znázorňuje. Symbol a pojmy s ním spriaznené ako metafora, podobenstvo, analógia a alegória tvoria vzájomnú radu stojacu vedľa seba a vzájomne sa prelínajúcu. Na rozdiel od obrazu zachycujúcom vonkajší vzhľad má symbol duchovný obsah. Symbol je náznakom určitej veci či udalosti, ktorú vyvoláva v pamäti. V náboženskej oblasti symbol sa snaží o zjednotenie a najstručnejšie vyjadrenie vieroučných pravd. V zrovnaní s písmom i hovoreným slovom je vyjadrenie symbolom menej jasné. Niekedy sa symbol porovnáva s notou v hudbe teda značkou. Na rozdiel od nej však chce povedať omnoho viac. Symboly môžu mať i viacero protichodných významov.

Kresťanské symbolické myslenie prechádzalo dlhým vývojom, kým sa stalo vyjadrením náboženských myšlienok i vzťahov. V Starom zákone nemali Izraeliti žiadne symbolické obrazy. Nachádzame však v ňom množstvo symbolických obrazných výrokov. Tiež Ježiš veľmi často používal obrazy a podobenstvá z prírody. Symbolický charakter starozákonných osôb a udalostí vytvoril základ pre starokresťanské symbolické zobrazenia, z ktorých najstaršie nachádzame v katakombách. Kresťanské katakombálne umenie má prevažne sepulkrálny charakter. Je preto prirodzené že námety sa vzťahovali na posledné veci človeka. Boli zobrazované predovšetkým známe biblické príbehy zjednodušenou formou. Preto boli postačujúce iba podstatné prvky a osoby. Okrem symbolických scén nachádzame tu veľké množstvo jednotlivých symbolov ako je kotva, palma, koruna, kristogram.... Je to i symbolika z ríše živočíšnej – baránok, holubica, ryba a mnohé iné. Všetkými týmito symbolmi vyjadrovali kresťania pravdu svojej viery a svoj vzťah k Bohu. Pre porozumenie týmto symbolom, ako i ich dnešnému užívaniu je potrebné spoznať ich duchovný obsah. Je potrebné spoznať i zmeny a premeny, ktorými symboly prešli. I v dnešnej dobe pri hojnom používaní kresťanských symbolov v cirkevnom, liturgickom, ako i sepulkrálnom umení je nutné pre ich spoznanie vychádzať vo vzťahu s kresťanským náboženstvom. Význam ich spoznania je potrebný i pri bádateľskej činnosti kultúrneho dedičstva ktorú predstavujú cintoríny. Symbolický obraz sa v svojej podstate snaží splniť požiadavky ľudského ducha, potrebu jeho zmyslového vnímania a u kresťanov dať najavo svoju vieru. Symbol má schopnosť zhrnúť podstatu veci a vtisnúť sa opakovaním do pamäti.

Pre jednoduchú orientáciu sú jednotlivé následné základné symboly zoradené alfabeticke.

Tabuľka najčastejších symbolov

Abrahám	Biblický patriarcha. Podľa Starého zákona žil v rokoch 1800 až 1400 pred. n. l. Je považovaný za praotca Izraelitov. Zmluvou s Hospodinom sa stal nositeľom zjavenia a spásy. Jeho ochota obetovať syna Izáka Hospodinovi sa považuje za predobraz obety syna Božieho Ježiša Krista.
Adam a Eva	V biblickej tradícii praotec a pramatka ľudstva
Adonis	Symbol mladého, krásneho muža. Ide o postavu boha umierajúceho a opäť vstávajúceho z mŕtvych. Symbolizuje vegetačný cyklus. Podľa gréckej mytológie sa do Adonida zamilovala bohyňa Afrodita /Venuša/, a preto žiarlivý Boh vojny Áres /Mars/ poslal rozzúreného kanca, aby ho zabil. Afrodita si od Dia /Zeusa/ vyprosila jeho každoročné zmŕtvychvstanie - prebudenie prírody.
achát	Už v antike obľúbený polodrahokam, ktorému sa pripisovalo symbolické spojenie s mesiacom a s Merkúrom. Achát dáva svojmu majiteľovi duchaplnosť a výrečnosť a pomáha mu prekonať protivenstvá.
akácia	V symbolike pre svoje tvrdé drevo považovaná za symbol prekonania smrti. Má význam predovšetkým v slobodomurárskej symbolike vďaka legende o staviteľovi Šalamúnovho chrámu Chiramovi. Tohto zo závidia zavraždili a pochovali na osamelom pahorku. Na jeho hrobe zasadili akáciu. Pretože Chiram a jeho stavitelské umenie žije v každom novom majstrovi, znamená akáciová ratolesť večne zelenú ideu, ktorá prekonáva smrť. Symbolom akácie boli zdobené slobodomurárske úmrtné oznámenia a ratolesť sa vkladala zomrelému na rakvu i do hrobu.
Alfa a omega	Alfa je prvé písmeno v gréckej abecede, začína ním slovo arché = počiatok. Je teda symbolom prvopočiatku ako v Písme svätom, tak i v kresťanskom umení. Je spájané s posledným písmenom gréckej abecedy omega, teda začiatok a koniec. Spájané sú z Bohom i symbolom Ježiša Krista
Alexander Veľký	Symbol statočného vojvodu a panovníka
Alchymické symboly	Alchymia je ezoterné učenie o šľachtení duše. Stúpenci alchymie tiež dúfali v premenu obyčajných kovov v drahé kovy. Z prvotnej hmoty /materia prima/ sa rôznym postupom snažili vytvoriť čistý kameň mudrcov /lapis philosophorum/, ktorý umožní z neušľachtilých kovov získať zlato a striebro / Kovy Slnka a Mesiaca/. Početné symboly spájajú túto ideológiu so symbolikou bratstvá Ružového kríža a slobodomurárstva. Medzi najvýznamnejšie alchymické

	obrazové motívy patria : androgyn, caduceus, drak, fenix, hexagram, holubica, jednorožec, korál, kvintesen, lev, Mesiac, olovo, orol, páv, pelikán, pentagram, ropucha, Saturn, sira a ortuť, Slnko, striebro, zlato a ďalšie.
aloe	Aloe sa využívala ako balzámovací prostriedok chrániaci proti rozkladu. Pre svoju horkosť je symbolom pokánia a utrpenia. V kresťanskej symbolike i symbol jedinečnosti počatia Panny Márie. / Aloe vyháňa iba jedenkrát vysoký stvol, tak ako Matka Božia porodila jediného syna. /
Amazonky	Legendárny kmeň bojovníčok, v dnešnom chápaní ako symbol agresívneho žensťva.
ametyst	Obľúbený polodrahokam – fialová odroda kremeňa. Považovaný bol za symbol skromnosti, duševného kludu, zbožnosti. Bol spájaný i s darom liečivej duchovnej sily.
Amen	Hebrejské slovo amen = staň sa, je schvaľujúca odpoveď, ako v židovskej, tak v kresťanskej liturgii, ale i v islame
Amor	Alebo Cupido, grécky Eros je antickou personifikáciou náhlej lásky. V mytológii je synom boha vojny Marsa /Ares/ a bohyně Venuše /Afrodita/ Zobrazovaný je prevažne ako nahý okrídlený chlapec s lukom a šípm, ktorým zasahuje srdce.
andel	Poslovnia Boží zo Starého zákona /Mal'áchim/ dostali grécke meno angeloí – poslovnia, v latinčine angeli. Najskôr boli považovaní za personifikáciu Božej vôle, neskôr za nebeské vojsko. Boli rozdelení do troch hierarchii a deviatich chórov. Sú to: - cherubíni /cherubim/ - serafíni /serafim/ - trónovia /thronoi, throni/ - panstvá /dominationes/ - sily /virtutes/ - kniežatá /principatus/ - mocnosti /potestaty/, vrchnosti /potestates/ - archanjeli /archangeli/ - andeli /angeli/ Každý z nich mali inú zodpovednosť. Cherubíni a serafíny sú zodpovední za počiatočnú príčinu, ktorá uvádza všetko do pohybu a za sféru stálic. Trónovia za sféru Saturna, panstvo za Jupitéra, sily za Slnko, kniežatá za Mars, mocnosti za Venušu, archanjeli za Merkur a anjeli za Mesiac. Kresťanskú podobu anjelov ovplyvnili staroveké zobrazenia okrídlených ľudí ako géniov a nadprirodzených bytostí. V 4. storočí sa na rozlíšenie objavujú postavy

	anjelov so svätožiarami /nimbus/ Sú to postavy mladíkov v bielom oblečení s palicami poslov, s ľaliami, alebo palmovými ratolesťami. Je to i ohnivý meč proti diablu, kaditeľnica, korúhev , ale s polnicou k ohláseniu posledného súdu. Stredovek i raná renesancia anjelov zobrazuje androgynne, alebo v dievčenskej podobe. Už v 12. storočí sa však presadzuje symbolické zobrazenie anjelov, ako okridlených hláv pre zdôraznenie netelesnosti, i ako deti pre zdôraznenie nevinnosti. Ich definitívnym idylickým výrazom je barokový anjel – putti. Časté sú i námety Cherubínov s ohnivými mečmi, ako strážcov raja a serafínov, ako služobníkov pri Božskom tróne. Archanjel Gabriel je zobrazovaný pri zvestovaní Panne Márii Michael je zobrazovaný u prázdneho hrobu Krista i ako bojovník s drakmi Luciferom i Urielom. V baroku sú anjeli zobrazovaní ako sprievodcovia duší stúpajúcich k nebu po očistení. 19. storočie zobrazuje najmä osobných anjelov / predovšetkým u detí/.
androgyn	Tvor so znakmi oboch pohlaví, často označovaný ako hermafrodit. Zatiaľ v súčasnosti sa týmto označuje pohlavne nevyhranená bytosť. V starých kultúrach bola v popredí celistvosti. V alchýmii ide i o kameň mudrcov. Androgynné postavy sú i symbolmi protikladov
anch	Nílsky egyptský kríž – kríž s uškom označovaný i ako kríž života. Neskôr sa stal znakom ezoterických spoločností
antikrist	V dnešnom pojatí ako človek nepriateľský cirkvi a životu. V ľudovom podaní vystupuje Antikrist ako veliteľ diabolského vojska vo veľkej bitke na konci sveta.
Archa	Pokladňa, truhla, skriňa, rakva, plavidlo. Podľa Starého zákona archa zachránila praotca Noema a jeho rodinu s párom všetkých zvierat pred potopou.
Archa Noémová	Je symbolom nádeje. Holubica, ktorá priniesla Noemovi do archy olivovú vetvičku je symbolom Panny Márie, ktorá darovala ľudstvu Krista. V iných symboloch je archa predobrazom cirkvi, ktorá zachraňuje tých ktorí sa v nej zhromaždili a zachováva ich tak pre život večný
Archa zmluvy	V Starom zákone sa v nej uchovávali posvätné dosky desatora, Arónová palica a mana. K tejto sa prirovnáva Matka Božia. Pre svoj posvätný obsah sa stala symbolom tajomstva.
Arma christi	Označenie pre zbrane umučenia Kristovho. Sú symbolizované: krížom, kladivom, klincami, kliešťami, kopijou, špongiou, trňovou korunou a rukou, ktorá uderí.
Armageddon	Harmagedon, hebrejsky hora Megiddo, symbolické miesto konečnej bitky so satanovskými mocnosťami.

arón	Jeho biely kvet na výraznej falickej stonke bol mariánskym symbolom s upomienkou na biblického Árona. / Máriina príbuzná Alžbeta, matka Jána Krstiteľa bola z kňazskej rodiny Áronovej/
Asklépiova palica	Palica s ovinutým hadom na pamiatku starogréckeho boha lekárstva Asklépia /latinsky – Aesculapius/ je doteraz symbolom lekárni a lekárskeho povolania. V antických liečebných zariadeniach, ktoré sa zakladali hlavne u liečivých prameňov, boli hadi – užovky stromové posvätné. Ich zvlčenie z kože sa pokladalo za znovuzrodenie, omladenie a vyliečenie. Asklépiova palica bola neskôr pre odlíšenie lekárníkov doplnená o štylizované misky.
Astrologické symboly	Astrológia je analogistická veda, ktorá makrokozmičké deje dáva do súvislosti s dejmi so svetom ľudí. Túžba po poznaní kozmičkých zákonov a po harmónii neba a zeme viedla u mnohých kultúr k predstave nebeských obrázkov. So semaziologického hľadiska sa astronomické symboly planiet a zverokruhu už niekoľko storočí v celej západnej kultúre nemenili.
Atlantis	Atlantída – ostrovná ríša za Héraklovými stĺpmi sa podľa Platóna potopila v oceáne, keď jej obyvatelia prepadli nerestiam, za čo ich bohovia potrestali. Jej kráľovské mesto stálo na sústredených kruhoch pevniny a vody a pripomínalo raj. Atlantský kríž je obrazec zostavený zo sústredených kruhov a križa, ktorý používajú ezoterické krúžky, ktoré sa odvolávajú na duchovné dedičstvo mýtickej atlantskej kultúry.
atlas / Atlas	Dnes sa používa pre názov súboru máp. V mytológii bol Atlas bratom Prométea a podľa niektorých povestí vládcom Atlantídy. Tiež bol personifikáciou zemskej osi, alebo kamenného stĺpa oddeľujúceho zem od neba. Podľa mytológie po porážke vojny titanov proti Diovi, za trest musel niesť nebeskú klenbu na svojich pleciach. Podľa ďalšej povesti bol bohatým kráľom, ktorý odoprel pohostinstvo Perzeovi. Ten mu za to ukázal hlavu Medúzy /Gorgony/, od čoho Atlas skamenel a premenil sa na horu, ktorá nesie jeho meno. Tento figurálny symbol bol často využívaný v architektúre, ako vertikálna statická podpora
Attila	V symbole „ Bič boží“ predstavuje barbara ohrozujúceho západnú civilizáciu. Attila zjednotil v piatom storočí Hunov a dostal sa výbojmi až k bránam Ríma. Po jeho smrti sa ríša rozpadla. Spomienka naňho ostala žiť v mnohých ságach a eposoch.
Babylón	Významné centrum starovekého orientu na dolnom toku Eufratu. Pôvodné meno mesta znelo Bab-ilu = Brána nebies
Babylonská	Zikkurat = stupňovitá veža symbolizuje opovážlivosť človeka, ktorý chce

veža	pozemskými prostriedkami dosiahnuť nebo. Z biblického pohľadu je márnym pokusom obnoviť spojenie medzi nebom a zemou
Bakcus	Pôvodne antický boh veselosti , extázie a vína sa stal symbolom vína, krčiem a piva. Jeho atribútom je vinný list.
baldachýn	Má pôvod v oriente. V symbolike predstavuje ochranu, akési nebesá v malom. Baldachýny zastrešovali tróny, oltáre a kazateľnice. Často bývali zdobené hviezdami.
bambus	Využíva sa najmä vo východoázijskom umení a symbolike. Symbolizuje skromnosť. Jeho stálo-zelená farba symbolizuje stálosť a vysoký vek.
baránok	Je symbolom nevinnosti a čistoty. Veľkonočný baránok je predobrazom ukrižovaného a vzkrieseného Ježiša. Križ za baránkom je víťazné znamenie Pokoj Vám, alebo Aleluja. Baránok býva ovenčený palmami značiacimi mučenie, ale i víťazstvo. Grécke písmena A a Ω poukazujú na večný život Božieho baránka. Štyri pramene vytekajúce zo skaly, na ktorej baránok stojí symbolizujú výkupné milosti, ktoré z križa vytryskujú na všetky svetové strany
bazylišek	Bájna bytosť z ríše hadov. V siedmich hlavných hriechoch symbolizuje smilstvo.
bes	Démonická postava zobrazovaná ako trpaslík so špicatými ušami so vztýčeným údom. Bol symbolom sexuálnej potencie.
biela farba	Je základnou symbolikou pre svetlo, čistotu, dokonalosť. Stretávame sa s ňou pri krstoch, svadbách i pohreboch. Máva aj negatívnu symboliku, býva farbou duchov, smrti, tajomných bytostí. Protikladnou symbolikou môže byť : červená = muž, biela = žena
biskup	Na úrad biskupa poukazujú symbolické predmety. Sú to biskupský klobúk s trojicou zelených strapcov, mitra a prsteň.
Blázon	Blázon alebo šašo je postava z mnohých rozprávok. Jeho bezprostrednosť bola vykladaná ako cesta k múdrosti. Šašovia sa tešili zo slobody a neboli braní na zodpovednosť za svoje skutky.
blesk	Vo všetkých starých kultúrach bol výrazom nadprirodzenej sily. Pre nebeský pôvod bol braný i za symbol osvietenia.
blíženci	Dvojičky bývajú často symbolom duality temperamentu. Sú tretím znamením zverokruhu

Bludný holanďan	Symbol človeka večne blúdiaceho
bodliak	Ako symbol pozemského utrpenia býva atribútom mučeníkov
Bohovia šťastia	Sedem bohov šťastia je personifikáciou pozemského šťastia vo východnej filozofii (šťasie, dlhovekosť, radosť zo života, bohatstvo, učenosť, bohyňa hudby, boh potravy, boh rybolovu)
Bohyňa osudu	V gréckej mytológii Moiry, v rímskej Parky, v severskej norny, u nás im odpovedajú sudičky. Bývajú zobrazované ako stareny s vretenom.
borovica	Pinus silvestris sa v európskej symbolike málo využíva v Ázii je stromom života.
búrka	Je symbolom božej vôle.
brána	Znamená prechod z jedného miesta na druhé, ale i z jednej duchovnej oblasti do druhej, teda i z profánneho do posvätného alebo z pozemského života na večnosť. U všetkých kultúr je rozšírený obraz nebeskej brány, alebo slnečnej brány pre vchod k nadzemskému obydlíu. Tiež podsvetie podľa mnohých mytológií je za veľkou bránou. Zatvorené dvere symbolizujú i skryté tajomstvá, zákaz a márnosť všetkého snaženia. Otvorené dvere naopak sú znamením zjavených tajomstiev a tlmočia výzvu k vstúpeniu
broskyňa	Je symbolom mladých dievčat a ľahko myseľných žien
brečtan	Je jedovatá a súčasne liečivá rastlina s rôznou symbolikou. Jeho stálo zelenosť evokuje nesmrteľnosť. Je symbolom i večnej lásky a priateľstva
bocian	V kresťanskej literatúre i v ikonografii má vzťah ku vzkrieseniu a návratu. V stredoveku sa stal symbolom Krista , víťaza nad diablom
Boh	Symbolmi Boha sú hlavne koruna, žezlo, zemeguľa, trón. Jeho moc nad svetom býva vyjadrená dúhou klenutou z jedného konca zeme na druhý na ktorej Boh sedí. Od 17. storočia bol Boh symbolizovaný okom, ktoré sa nachádza uprostred rovnoramenného trojuholníka
býk	Je symbolom mužnej sily, bojovnosti a divokosti
céder	Je symbolom všetkého vznešeného a veľkého, ale i znamením vytrvalosti a sily. Tiež spravodlivý človek sa zrovnáva s vysokým libanonským cédom
cesta	Život človeka býva často prirovnávaný k ceste za určitým cieľom pri ktorej musí prekonávať množstvo prekážok. Mnohé kultúry uznávajú posmrtné cestovanie,

	ktoré očakáva zomrelých po smrti / Tibeťania, Egypťania/ zrejme ide o symboliku duchovného očisťovania. Budhisti nazývajú život človeka cestou od jeho narodenia až po splynutie v nirvanu
cirkev	Cirkev bola zo začiatku znázorňovaná v podobe dvoch žien predstavujúcich obec veriacich zo židovstva a z pohanstva. Obe držali v rukách rovnaké nádoby, alebo rovnaké knihy alebo rovnaké koruny. Postupne bola znázorňovaná len jednou ženou a pridávalo sa slovo „ecclesia“. Keď sa zdôrazňovala najsvätejšia sviatosť oltárna, tak symbolická postava ženy drží v rukách kalich, alebo misku s hostiami. Ďalším zobrazením je kostolná brána – vstup do Božieho kráľovstva na zemi. Dvojitá stránka cirkvi to je božská i ľudská bola znázornená ako bájne zviera na pol orla a napol leva.
Citrón	Židia v ňom videli symbol ľudského srdca. Stredovek prikladal citrónu ochrannú moc. Vkladali ho zomrelým do hrobu a využívali ho pri sviatočných príležitostiach, najmä pri svadbe, krste, birmovaní. Neskôr sa stal symbolom čistoty i mariánskym symbolom
cyprus	Stále zelený a dlho žijúci ker sa stal symbolom dlhého života a nesmrteľnosti. Na cintorínoch symbolizuje nádej v posmrtný život
čierna farba	Býva znamením absolútna, niekedy plnosti života. Kým biela farba znamená radosť a jas, čierna je znakom smútku. V Číne je znakom ženského princípu Jin / YIN a YANG / jej protikladom je žltá farba. Na španielskom dvore bola dlhú dobu znakom vznešenosti a dôstojnosti
červ	Hlodajúci červ je podľa Písma svätého symbolom výčitiek svedomia
červená farba	Znamená oheň a krv. Ochotu preliať krv pre vieru pripomína červené rúcho biskupov a kardinálov. Vo všeobecnej symbolike je dobrým i zlým znamením. V pozitívnom vyjadruje život, lásku, teplo, vášeň, plnosť. V negatívnom vojnu, nenávisť, ničivé účinky ohňa. Alchymisti označovali symbolicky červenou farbou kameň mudrcov
čísla	V mnohých kultúrach i náboženstvách mali čísla komplikovaný symbolický význam. Vyjadrovali kozmickú harmóniu, ľudské rády i nebeské sféry. Párne boli pokladané za jasné, dobré, mužské. Nepárne boli zlé, temné, ženské.
Človek	Symbolike býva človeku a časti jeho tela prikladaný rôzny význam. Prirovnáva sa k makrokozmu a jeho orgány k základným živlom / kosti zodpovedajú zemi, hlava ohni, pľúca vzduchu a krv vode /

d'atelina	Ďatelinový trojlístok v kresťanskom stredoveku bol symbolom najsvätejšej trojice. Štvorlístok sa považuje za šťastné znamenie. Päťlístok je znamením šťastného manželstva.
Dávidova hviezda	Hexagram – šesťcípá hviezda je tvorená dvomi cez seba položenými trojuholníkmi. Nachádzame ju v židovstve, kresťanstve i v islame. Všeobecne je vysvetľovaná ako znamenie prenikania viditeľného i neviditeľného sveta. Alchymisti ju vysvetľovali ako spájanie všetkých živlov : ohňa, vody, vzduchu a zeme Dávidova hviezda je symbolom židovského náboženstva a štátu Izrael
dážď	Symbol úrodnosti a plodnosti. Je prejavom Božej milosti. Dážď symbolizuje duchovný vplyv a pôsobenie Božie na celú zem i jednotlivého človeka
Deesis	Býva označované zobrazenie Ježiša Krista sediaceho na tróne medzi Pannou Máriou a Jánom Krstiteľom. Je to symbol posledného súdu
delfín	Prvý kresťania spojili pohanskú symboliku delfína s Kristom, ktorý je záchrancom zomrelých
deň	Symbolizuje jasnosť a rozum ako opak noci
desať	Tvorí celok, je to takzvané okružle číslo. Vychádza z prvého počítadla človeka rúk. Človek má desať prstov na rukách. Cirkev vidí v čísle desať číslo kresťanskej dokonalosti.
Desatoro	Všeobecne zákon , znamenie spravodlivosti všeobecne znázorňované postavou ženy so zaviazanými očami, ktorá drží v jednej ruke váhy a v druhej meč. V kresťanskej ikonografii sa stretávame so znázornením desatoro Božích prikázaní tradičným spôsobom s dvomi kamennými doskami s textom jednotlivých prikázaní alebo ich skrátenou formou vyjadrenou rímskymi číslicami. Na prvej sú 3 alebo 4 prikázania vyjadrujúce povinnosti k Bohu, na druhej sú prikázania vyjadrujúce vzťahy medzi ľuďmi.
Deväť	Ide o trojnásobok posvätného čísla tri, všeobecne znamená dokonalosť
deväťdesiat deväť	Ide o rozšírenú symboliku číslice deväť, ktorá znamená úplnosť , dokonalosť. Slovo Amen v gréčtine odpovedá číslu 99 / a = 1, m =40, e = 8, n = 50 /
diamant	Je symbolom pevnosti a neochvejnosti viery. Básnikom slúži ako symbol vernosti. V kráľovskej korune symbolizuje zásadovosť a odvahu

dieťa	Je symbolom nevinnosti, začiatku a mnohých možností
dom	Symbolizuje vesmír v ktorom vládne pevný rád. Domovo alebo chrámom býva označené i ľudské telo, ktoré poskytuje duši prístrešok. Novozákonná symbolika vyjadruje slovom dom spoločenstvo kresťanov – cirkev
drahokamy	Sú tvrdé, trvanlivé, lesklé, schopné brúsenia. Sú symbolmi nebeského svetla a pravdy. Ich názvy sú odvodené od farieb a podľa nich mali i symbolický význam
drak	Vyjadruje sily namierené proti Bohu a všetkému čo má k nemu vzťah. Víťazstvo dobra nad zlom je vyjadrené obrazom porazeného draka. Býva atribútom archanjela Michaela, svätého Juraja i svätej Margaréty. V Číne a v Japonsku sa drak teší úcte, prináša šťastie a odvracia zlého ducha
dúha	Svetelný oblúk dúhy je považovaný za most spájajúci Boha s ľuďmi. Je symbolom dohovoru medzi Bohom a ľuďmi. I vyobrazenie Krista v súdny deň sediaceho na tróne z dúhy je zárukou Božej priazne a milosti. Jednotlivé farby dúhy majú taktiež svoju symboliku. Modrá, zelená, červená. Vykladané sú ako vody potopy – nový svet – budúci svetový požiar, alebo príchod Krista – pozemské pôsobenie Kristovo – utrpenie Kristovo. Dúha býva spájovaná i s Pannou Máriou ako spojnicou medzi Bohom a ľudstvom
Duch svätý	Symbol Ducha svätého je holubica, ktorá sa zjavila pri krste Pána v Jordáne. Holubica označuje tretiu Božskú osobu. Býva okolo jej hlavy maľovaný nimbus, ktorý však nemusí byť pravidlom. Iný spôsob znázornenia je pramenitá voda, ktorú žena vylieva zo džbánu do rôznych nádob. Tretím symbolom Ducha svätého je oheň, z ktorého vyplýva i červená farba, ktorá je farbou Ducha svätého. Príležitostne boli používané i iné symboly ako kniha – Písmo sväté inšpirované Duchom svätým, ale i nádoby na olej pripomínajúce pomazanie.
Duša	Najobľúbenejším symbolom duše je holubička
dvadsať štyri	Je číslo harmonickej rovnováhy
dvadsať jedna	Trojnásobok sedmičky má posvätný význam ako symbol Božej múdrosti
dvanásť	Bolo pokladané za posvätné číslo šťastia a dokonalosti. Dodnes má svoj význam v astronómii a delení času
dych	Je symbolom oživujúcej sily, obzvlášť duchovnej sily na počiatku sveta
Egypt	Označovaný ako protiklad zeme zaslúbenej – symbol otroctva a modlo-

	služobníctva
Evanjelisti	Autori štyroch evanjelií – svätópisci Matúš – lev, Marek – človek, Lukáš – vôl, Ján – orol Vhodnosť pridelených symbolov / ustálených v 7. storočí/ popisuje sv. Rehor / † 640 / „ <i>Tieto bytosti dokonale odpovedajú štyrom evanjelistom, pretože jeden popisuje zrodenie Božieho syna podľa ľudskej prirodzenosti, druhý prináša obeť, tretí jeho veľkú silu a moc, ktorá je znázornená revaním leva a štvrtý popisuje večné zrodenie Slova: on mohol ako orol pozeráť na vychádzajúce slnko</i>“ Výklad symbolov sa aplikoval i na Ježiša Krista. Svojím narodením sa stal človekom, zomrel ako obetný býk, povstal z hrobu ako lev , pri nanebovstúpení vystúpil do neba ako orol.
Evanjelium	Nachádza sa už v gréckych nápisoch a značí „ radostnú zvesť“ Umelci vyjadrovali evanjelium knihou, alebo zvitkom, pergamenom v ktorom bol text zvesti. Sám Ježiš bol pokladaný za hlásateľa radostnej zvesti
fenix	Je mytologický vták. V antike bol personifikáciou slnka a boha slnka. V dobe prvých kresťanov myšlienka na večný život bola živá a symbol fenixa , ktorý stáva zo svojho popola im bola blízka. Ako kresťanský symbol nemá veľký význam a neskoršie sa prestal využívať Kresťania prisúdili schopnosť prežívať orlovi a pávovi.
Fialka	Skromnosť , pokora. Je atribútom Panny Márie. V liturgii je fialová farba symbolom utrpenia Pána a fialka má symbolický vzťah ku Kristovej paši
fialová farba	Vzniká zmiešaním červenej a modrej, býva symbolom rovnováhy, zmierenia / medzi nebom a zemou, dušou a telom, láskou a múdrosťou./ V ľudovej slovesnosti sa spája s vernosťou. V kresťanskej ikonografii je farvou utrpenia Krista, ako symbol zmierenia a spojenia Boha s človekom . Jeho fialová farba vyjadruje vážnosť, kajúcnosť, zamyslenie a preto sa využíva v dobe advetnej a pôstnej
figovník	V mnohých krajinách posvätný strom symbolizujúci úrodnosť a hojnosť. V kresťanskej symbolike je suchý figovník stotožňovaný so synagógou
flétna	Tón flétny býva vysvetľovaný ako hlas anjelov . Býva znázorňovaný i ako atribút pastierov
fortuna	Je rímska bohyňa osudu / šťastena / Znázorňuje sa ako ženská osoba s krídlami, stojáca na gule alebo kolese. Znázorňuje nestálosť a prchavosť

	ľudského šťastia. Jej atribútom je roh hojnosti.
Granátové jablko	Ako symbol nemá jednotný obsah u rôznych národov. U židov symbolizovalo náboženskú vernosť. Feničania vyjadrovali v ňom symbol života a moci. V antike to bol symbol plodnosti, lásky, krvi a života. V kresťanskej symbolike veľké množstvo jadier v jednom plode znamenalo veľa veriacich v jednej cirkvi. Stredoveký umelec urobil z neho symbol krásy a cnosti spojených s Pannou Máriou. V rukách Ježiša dieťaťa je symbolom nového života, ktorý nám Kristus daroval
guľa	Znamená vesmír, zemeguľu, hviezdne nebo a súhrn všetkých protikladov.
Had	Kresťania prijali symbol hada ako zlé znamenie – typické znamenie diabla. Tento obraz sa vzťahuje na biblickú správu o raji v ktorej Adam a Eva podľahli zvädzaniu hada a prestúpili boží zákaz. Had predstavuje i mamon, peniaze a moc. V tom prípade tróni na guľatých mechoch alebo sa plazí medzi zlatými predmetmi. Mŕtvy had u ňôh predstavuje víťazstvo nad hriechom. Takýto je znázorňovaný u päty kríža, u ňôh Panny Márie alebo archanjela Michaela
harfa	V starozákonných knihách hra na harfu vyjadruje vzťah k Bohu, ktorému človek modlitbou i spevom prejavuje radosť, chválu i vďačnosť Už starý Egyptania a Sumerovia používali harfu k bohoslužobným účelom. Harfa ako hudobný nástroj symbolizuje harmóniu a súlad medzi nebom a zemou. Harfou býval označovaný grécky boh Apolón. Stredovekým umelcom slúžila harfa trojuholníkového tvaru ako symbol Najsvätejšej trojice
helma	Ochrana hlavy - nehmotná = helma spásy
hermelín	Kožušina z bielej lasičky symbolizuje čistotu, nevinnosť, ale i nepodplatiteľnosť. Je symbolom panovníka a v kresťanskej ikonografii aj Krista ako víťaza nad diablom.
Hlava	Hlava smerujúca hore bola vždy symbolom myslenia. „Stáť na hlave“ je výraz prevráteného životného poriadku daného Bohom.
Hlavné hriechy	pýcha / subergia / - páv, kohút, orol, vzpriamený postoj lakomstvo / avaritia / - hyena, jež, liška, šakal, peniaze, žena vezúca sa ropuche alebo vlkovi smilstvo / luxuria / - prasa, cap, pes, had závisť / invidia / - opica, netopier, plameň, sirôtka

	nestriednosť / gula / - medveď, jež hnev / ira / - žena vezúca sa na medveďovi, alebo prasati, pes, jež, pochodeň, meč lenivosť / acedia / - ľava, pštroš, žena vezúca sa na somárovi Všetky hlavné ľudské neresti symbolizuje apokalyptický drak
hniezdo	Je znamením kludu v úkryte. Vtáky v hniezde symbolizujú pokoj duší v raji
holubica	Je symbolom nevinnosti. Biela holubica je predovšetkým symbol Ducha svätého. Je i symbolom pokrsteného kresťana a ľudskej duše. V epigrafike sú holubice symbolom zomrelých ktorí vošli do večného pokoja. Holubica s vavrínovou vetvičkou v zobáčku alebo mučeníckou korunou predstavuje mučeníkov. Ako všeobecný symbol duše je častým motívom na náhrobníkoch. býva zobrazovaná sama, alebo s olivovou ratoľšťou v zobáčku, alebo v prsoch nohy, alebo i inými christologickými symbolmi. Holubica s ľudskou hlavou vyjadruje myšlienku, že Duch svätý môže na svete pôsobiť i prostredníctvom ľudí
hora	Je symbolom spojenia neba a zeme. Námaha výstupu na horu je spájaná s obtiažou stúpania k dokonalosti. Všade na svete sa stretávame so svätými horami. Významné udalosti sa často spájajú s vysokou horou / Mojžiš vystúpil na horu k Bohu, Ježiš vystúpil na horu a dal tam osem blahoslavení
horiaci ker	Hospodin sa ukázal Mojžišovi na púšti v podobe horiaceho kra, ktorý horel, ale nezhorel. Panna Mária sa stala matkou ale ne Stratila panenstvo, t.j. horela, ale nezhorela. Horiaci ker symbolizuje i duchovný oheň, ktorý planie, ale neškodí.
Hrad	Je symbolom bezpečia. V symbolike i istota v božskú ochranu. Hrad v podzemí je tiež peklo, z ktorého nie je úniku. V realite podzemie hradov slúžiace ako väzenie
hrob	Podľa psychoanalytického vysvetlenia sú hroby miestom bezpečia, pokoja a očakávania znovuzrodenie. V podobe pahorku symbolizujú posvätné hory. V podobe domu sú príbytkom pre zomrelých /pyramídy/
hrom	Hrom a blesk symbol hlasu Božieho
hrozno	Symbolom eucharistie a tajomnej prítomnosti Ježiša Krista vo sviatosti oltárnej. Často včítane listov uplatňované ako dekoratívny prvok. V rannom kresťanstve

	často ako symbol obety. Pri symboloch mesiaca je to september – čas zberu – vinobranie.
hviezda	Hviezdy bývajú symbolom duchovného svetla. V spojitosti s mŕtvymi sú hviezdy duše zomrelých. Na starokresťanských sargofágach, lampách., predstavujú nebeskú blaženosť. V kresťanskej ikonografii ide vždy o hviezdu päťcípú. Symbol židostva – Davidová hviezda je šesťcípá. Tiež mariánska hviezda je šesťcípá z dvoch vzájomne prenikajúcich trojuholníkov. Vianočná hviezda je osemcípá.
Chlieb	Symbol duchovnej potravy
jablko	Symbolizuje zemeguľu. V rukách Krista predstavuje zem vykúpenú, v rukách vládcov znamená vládu. Kresťanskí panovníci držia v ruke jablko so vztyčeným krížom znakom kresťanského štátu.
Jahoda	Zrelá jahoda je symbolom devy zrelej k manželstvu a materstvu. Trojdielny list jahody je symbolom najsvätejšej Trojice. Päť lístkov jahodového kvetu symbolizuje päť Kristových rán. Jahoda je i symbolom pokory a skromnosti.
Jazyk	Ako nástroj reči môže byť použitý k dobrému i zlému. Jazyk vydáva svedectvo o vnútri človeka. V spojení so srdcom predstavuje slovo a vôľu. V porovnaní s ostrým mečom býva i symbolom hriechu.
Jeden	Symbol počiatku, symbol Boha
jeleň	Jeleň bol veľmi častým námetom ako symbol ľahkého behu, symbolom Ježiša víťazného nad diablom, ale i symbol pijúceho jeleňa túžiaceho kresťana po vodách milosti. V súčasnosti je symbolom melanchónie – vyhľadávanie samoty, ale i symbolom mužskej sexuálnej vášne – ručiaci jeleň v čase ruje.
Jeruzalém nebeský	Je symbolické označenie pre nebo, miesto kde odchádzajú duše spravodlivých po smrti a kde kraľuje Boh. Apoštol Ján ho popisuje, ako mesto s dvanástimi bránami štvorcového pôdorysu. Je vybudované na dvanástich základných kameňoch / dvanásť apoštolov / Je to jaspis, zafír, chalcedón, smaragd, sardonyx, karnedol, chrysolit, beryl, topas, chrysopras, hyacint, ametyst
jašterička	Často predstavuje ľudskú dušu, ktorá vyhľadáva svetlo poznania, svetlo Božie, alebo večného života. S týmto obsahom sa stretávame ako v antike, tak i v kresťanských pamiatkach. Jašterička je i symbolom obnovovania a vzkriesenia – každoročne obnovuje svoju kožu. Je to kladný symbol.

Jazdci na koni	V zjavení sv. Jána štyria jazdci na koňoch – bielom, červenom, čiernom a plavom symbolizujú Krista s anjelmi – anjel vojny, hladu, smrti
Ježiš /triagram IHS/	IHS /iota, eta, sigma/ Pôvod je v zvyku gréckych pisateľov manuskriptov Nového zákona a to v skracovaní Ježišovho mena. Po preložení do latinčiny sa z dôvodu univerzálnosti uchovalo. Prostredné eta bolo považované za latinské H, z čoho vznikol anagram Iesus hominum Salvator – Ježiš spasiteľ ľudí. Tvar písmen v trigramu sa menil podľa toho ako sa písmo vyvíjalo, ale i podľa použitého materiálu. Časté bolo doplnenie písmena H latinským krížom uprostred písmena.
Kadidlo, kaditeľnica	Sú symbolom k nebu vystupujúcich modlitieb. Stali sa symbolom viery a kresťanského náboženstva
kladivo	Jeho symbolický obsah je znamenie moci a sily. Vyjadruje i silnú voľu riadenú rozumom. Dodnes poklepanie kladivom /aukcie, obchody, súdy/ potvrdzuje platnosť dohody. V severnej Európe je veľmi častým motívom na náhrobných kameňoch kde vyjadruje symbol ochrany zomrelých proti zlu.
klasy obilia	V antike boli symbolom leta, zdobili ňou bohyňu poľnohospodárstva. Prevzatý symbol v kresťanstve bol spájaný s Adamom po vyhnaní z raja a obrábaním pôdy. Symbolizuje chlieb, zvlášť chlieb posvätný – hostiu
klúče	Symbol zatvárania a otvárania v zmysle fyzickom i duchovnom. Odovzdávanie kľúčov vyjadruje právny akt odovzdávania moci.
kniha	Je symbolom vedomosti a múdrosti. Vývoj knihy trval mnoho storočí. V staro-kresťanskom umení vyjadruje Božie prikázania a pravdu viery. Na sargofágoch vyjadrujú svitky u nôh, že zomrelý bol vzdelaný v kresťanských pravdách a podľa nich i žil.
kohút	Symbol ostrážitosti, ako strážca mal pomáhať proti ohňu. V kresťanskom umení bol využívaný na špicích kostolných veží.
koleno, kľáčanie	Symbolizuje uznanie viny, prosbu, ale i poctu
koleso	Bolo v mnohých kultúrach symbolom slnka. V staro kresťanskej symbolike na náhrobných kameňoch znamená Boha a večnosť
koleso šťastia	Otáčajúce koleso symbolizuje stálu zmenu, nestálosť
kométa	Hviezda, ktorá viedla Troch kráľov k narodeniu Ježiška

konvalinka	Je symbolom spásy. Je atribútom Ježiša Krista i Panny Márie
kopija	Môže predstavovať slnečné lúče, zemsú os, ale predovšetkým je symbolom boja, vojny a moci. V kresťanskej ikonografii všeobecne sa používa v znázornení prebodnutých zvierat, čo symbolizuje víťazstvo nad ľudskými vášňami. Kopija symbolizuje i jednu zo základných cností – spravodlivosť.
koruna	Je symbolom vládцovskej dôstojnosti, moci. Zlatá koruna bývala pokladaná za božskú a symbol slnka a svetla.
koreň	Znamená začiatok, neviditeľný pôvod existujúcich vecí
kostol	Kostol sa zo začiatku nazýval „basilika“. /basileu=král / - kráľovský dom. Neskôr bol nazvaný „dóm“ , biskupské sídlo. Od 13. storočia sa stretávame so symbolickým výkladom jeho jednotlivých častí.
kotva	Symbol života na mori. Na náhrobných doskách predstavuje námornícky stav.
kopula	V kresťanskej i islamskej architektúre býva kopula v tvare pologule. Je symbolom neba.
kosa	Je symbolom smrti a času
kosatec	Jeho grécke meno „iris“ pripomína dúhu a je symbolom spojenia a mieru medzi Bohom a ľuďmi.
kostlivec	Je zosobnením smrti. Stretávame sa s ním už v pozdnej antike. Predtým sa vyjadroval postavou mladíka držiaceho pochodeň otočenú smerom dole. V kresťanskej symbolike sa často kostlivec opiera o presýpacie hodiny s kosou v ruke.
kov	Symbolizuje tvrdosť
kúpeľ	Symbolizuje prepych a zmyselnosť. Pri kultových obradoch ide o očistu od hriechu a je symbolom krstu.
kráľovská cesta	Kráľovskou cestou sa označuje priama cesta vedúca priamo k cieľu.
krv	Oddávna videli ľudia v krvi sídlo duše, životnej sily a zhmotnenie života. „ Život tela je v krvi – v nej je život“ hovorí Starý zákon. Nový zákon prejavuje veľkú úctu krvi Kristovej, ktorej preliatím bolo ľudstvo vykúpené.

Kristus	Ježišovi je venovaných množstvo symbolov, ktorými sa vyjadruje jeho ľudská i božská podstata. - jeho vykupiteľské dielo : baránok, ovce, biče, delfíni - jeho nanebovstúpenie: orol - jeho vodcovské postavenie v cirkvi: baran - jeho nadvláda nad svetom: zemegula s krížom - jeho božstvo: A Ω, nimbus s krížom - jeho dvojaký pôvod, božský a ľudský: sviečka - jeho vznešenosť: mandorla, diamant, nimbus s krížom, slnko - jeho pokora: fialka - jeho vzťah ku kresťanom: loď, maják - jeho osvietenie: holubička - jeho rozsudok nad svetom v posledný deň: váha, kocka: - jeho meno: hviezda, oheň, brána ryba - jeho utrpenie na kríži: kríž, ruže - jeho prítomnosť vo sviatosti oltárnej: hrozno, vinič, pšeničný klas - jeho moc: lev, býk - jeho čistota: ľalia, biela farba - jeho vzkriesenie: páv, fenix - jeho kráľovská dôstojnosť: koruna, žezlo, purpurová farba - jeho obeť: pelikán - jeho bdelosť: kohút
Kristus vzkriesený	Je symbolizovaný baránkom držiacim bielu vlajočku s červeným krížom
krokus	Zlatožltá farba kvetu krokusu symbolizuje zlato a najvzácnejšie cnosti – lásku
kruh	Je symbolom jednoty, dokonalosti, absolútna. Je symbolom neba a ducha. V protiklade so štvorcom, ktorý je symbolom zeme a hmoty. Tiež najsvätejšia Trojica sa zobrazuje tromi kruhmi, ktoré sa vzájomne prelínajú. Sústredené kruhy symbolizujú jednotlivé stupne stvorenia.
kružidlo	Je personifikáciou vedných odborov astronómie, geometrie, geológie, architektúry. Je symbolom aktívnej tvorivej činnosti. Často sa vyskytuje v kombinácii s uholníkom. Toto spojenie vyjadruje dokonalosť – spojenie neba = kruh a štvorca = zem. Symbolika kružidla bola rozvinutá najmä u slobodomurárov. Rôzne uhly roztvorenia kružidla znamenali rôzne stupne duchovného vývoja. Rôzne polohy kružidla a uholníka vyjadrovali vzťah medzi duchovným a materiálnym. Tak trojuholník na kružidle znamená víťazstvo hmoty nad duchom. V opačnom prípade ide o nadvládu ducha nad hmotou. V prípade ich skríženia ide o rovnováhu. V kresťanskej symbolike sa kružidlo uplatňuje najmä v námetoch stvorenia sveta. Boh stvoriteľ kruhom premeriava znázornený

	svet.
krst	Krst symbolicky naznačuje vnútornú očistu. V kresťanskom náboženstve vyjadruje očistu od dedičného hriechu. Farbami krstu je biela farba nevinnosti a zelená farba nádeje.
Kríž	Bol už v predkresťanskom období rozšíreným symbolom. Podieľal sa na symbolike čísla štyri / štyri svetové strany, V kresťanstve dostal Kristovou smrťou nový obsah. Znamená nielen utrpenie, ale i víťazstvo v Kriste a stalo sa znamením kresťanstva. Vo výtvarnom umení sa kríž vyskytuje v mnohých podobách. Z nich najpoužívanejší je rovnoramenný kríž grécky a predĺžený kríž latinský. - grécky kríž /crux immissa quadrata/ - rovnaká dĺžka všetkých ramien - latinsky kríž /crux immissa capitala/ - zvislé brvno je dole predĺžené - „tau“- kríž egyptský v tvare T/ crux commissa alebo petibulata / - Petrov kríž je latinský kríž obrátený hore zvislým brvnom - ondrejský kríž /decusata/, v tvare písmena „X“ - vidlicový kríž alebo „strom života“ v tvare písmena „Y“. Vyjadruje víťazstvo nad smrťou a počiatkom nového života vykúpených - dvojité kríž je spojenie gréckeho kríža s ondrejským - egyptský /ausata/ je v tvare veľkého T s uškom uprostred hore. Symbolizuje zúrodnenie zeme slnkom a večný život - lotrinský kríž je s dvomi horizontálnymi brvnami - pápežský kríž má tri horizontálne brvná rôznej dĺžky. Smerom dole sa rozširujúcimi - ruský pravoslávny kríž má taktiež tri horizontálne brvná. Z nich dolné je vychýlene do šikmej polohy. Jeho ľavá strana smeruje dole, pravá hore - svastika alebo hákový je rovnostranný kríž doplnený o kruhové segmenty s napojením koncov zľava, ktoré k ďalšiemu ramenu sú neuzatvorené - kotvový kríž má konce ukončené kotvami - opakovaný kríž má každé rameno na konci prekrížené krátkym brvnom - barľový kríž sa skladá zo štyroch písmen T - jeruzalemský kríž je rovnoramenný doplnený malými krížikmi v každom poli - ďatelinový kríž je ukončený pravouhlým prekrížením každého ramena malým brvnom - ľaliový kríž je rovnoramenný v tvare kvetov ľalie - johanitský alebo maltézsky kríž je rovnoramenný s ramenami rozširujúcimi sa zo stredu, ukončenými rozštepom - koptický kríž je rovnoramenný doplnený v strede kruhom. Všetky štyri polia sú doplnené tau / T / - kríž zahalený do tvaru kotvy je latinský kríž na kruhovo segmente
križovatka	Oddávna na križovatkách ciest bolo zvykom stavať obelisky, oltáre, kamene a rôzne nápisy. Rimania na križovatkách obetami si zaistovali šťastný osud.

	Starí Germáni uskutočňovali na rázcestiach významné rokovania. Tiež kresťanstvo videlo v križovatke obraz rozhodujúcich okamžikov ľudského života a nástupu na novú cestu. Na križovatkách sa stavali kríže, kapličky, božie muky, sochy Panny Márie ako i iných svätých.
kryštál	Je symbolom čistoty a jasnosti. Je spájaný s nepoškvrneným počatím Panny Márie – mariánsky symbol
kukučka	Vajíčka kukučky znamenajú v symbolike niečo podvrhnuté. Kukučkami sa v stredoveku nazývali predajné ženy. Tiež diabol je označovaný za kukučku
kôň	V mytológii má kôň významné postavenie. V kresťanskej ikonografii je menej časté jeho vyobrazenie nachádza sa na hrobch niektorých mučeníkov v symbolike sily ovládanej rozumom a z toho vyplývajúcej radosti a víťazstva
kvet	Kvet je ukončením a ozdobou rastliny je preto symbolom dokonaného diela, úplnosti, ale i symbolom ženskej krásy. Kvet symbolicky pripomínajú i nestálosť ľudského života. Podliehajú nemennému zákonu zrodu, rozkvetu i zániku. Ako symbol života a jeho pokračovania mali kvety významnú úlohu pri uctievaní zomrelých. Farby kvetov majú v ľudovej predstave tiež svoju symboliku. Biele sú symbolom nevinnosti, žlté vyjadrujú žiarlivosť, červené sú označením lásky, modré predstavujú tajomstvo.
labuť	Biela labuť je symbolom vznešenosti a čistoty. Čierna je využívaná v okultnej symbolike. „Labutia pieseň“ je symbolom poslednej práce, alebo slov človeka pred smrťou.
labyrint	Pôvodne palác kráľa Mínoa na Kréte, v súčasnosti sa takto označuje bludisko v prírode i v architektúre. V kresťanskej symbolike pripomína problémy a skúšky, ktorými je nutné prejsť v životnej púti k večnej spáse.
lakomstvo	Jeden z hlavných hriechov je zobrazovaný ako žena vezúca sa na ropuche, jazvecovi, alebo vlkovi
lampa	Lampa a svietnik sú spájané so symbolikou svetla a mali odháňať tmu a zlo. Rozsvetcovanie lampy na hrobch zomrelých je vyjadrením prosby, aby zomrelí mali skoro účasť na živote v Božom kráľovstve, v kráľovstve svetla a pokoja. Tento zvyk je všeobecne rozšírený a bol používaný už v antike. Symbolom židovského náboženstva je sedemramenný svietnik „sedem lúčov svetla“

	sedem očí Pána, ktoré prenikajú celou zemou“. V katolíckych chrámoch pred svätostánkom svieti „večné svetlo“ ako preukaz stálej Božej prítomnosti. Kresťanské lampy majú bohatú symbolickú výzdobu.
láska	Láska Boha k ľuďstvu sa znázorňuje knihou evanjelií. Láska ľudí k Bohu sa znázorňuje šípmi, ktoré ako modlitby vystupujú k nebu. Láska manželská býva znázorňovaná myrtou, ale predovšetkým ružami. Tiež lipa býva symbolom lásky. Symbolickým vyjadrením lásky Pána Ježiša je obraz jeho Srdca zobrazovaného s prebodnutím a s plameňmi lásky a s krížom.
Lazár	Najmä v sepulkrálnom staro-kresťanskom umení sa s Lazárom spája vzkriesenie zomrelých.
lebka	Lebka je porovnávaná s nebeskou oblohou. Najznámejšie je jej stotožnenie s pripomienkou pominuteľnosti.
lenivosť	Jeden z hlavných hriechov je zobrazovaný ako žena vezúca sa na somárovi. Tiež je zobrazovaná symbolom pštrosa s hlavou v piesku.
les	V predstavách mnohých mytológií a v poverách les je chápaný ako miesto tajomné a posvätné. Pre kresťanstvo sa stal miestom duchovnej koncentrácie.
lev	Je symbolom moci a spravodlivosti vládcov. Je symbolom i zmŕtvychvstania Pána. Sám Kristus je nazývaný „Lev z kmeňa Judovho“ V heraldike sa symbolický lev uplatňoval na štítoch ako ochranca. Lev sa veľmi často uplatňoval ako plastika na portáloch, ale i ako klopadlo na dverách s funkciou ochrancu. / lev bdie i keď spí/
list	V ornamentike poľnohospodárskych kultúr sa list využíval ako zástupca celej rastliny. Tiež kresťanská symbolika si osvojila list. - trojlístok symbolizuje najsvätejšiu Trojicu v ktorej sú tri božské osoby, ale jeden Boh - štvorlístok pripomína Kristov kríž, štyroch evanjelistov alebo štyri základné cnosti - figový list je symbolom hanblivosti / slúžil prarodičom Adamovi a Eve k zakrytiu ich nahoty /
liška	Je symbolom falošnosti už v antike. V stredoveku stelesňovala i diabla, lož a nespravodlivosť.

lipa	Lipa bola posvätným stromom Slovanov i Germánov.. Verilo sa, že odvracia blesky a má moc do seba vťahovať ľudské choroby. Je častým stromom cintorínov. U nás je typická výsadba dvoch alebo štyroch líp uprostred s osadeným krížom.
loď	Loď vzbudzuje predstavu plavby a je symbolom životnej púte. Všetky prímorské národy ľudský život porovnávali s plavbou. Kresťania mu dali svoj náboženský význam: smrť je vstupom do večného života, ktorú prirovnávajú k vplávaniu lode do prístavu. Loď je i symbolom cirkvi. Spolu s kotvou symbolizuje vieru a nádej. Jej lodivodom je Kristus. Na náhrobných kameňoch a sargofágach je loď spájaná s holubicou, ktorá v zobáku nesie olivovú ratolesť ako ozvenu potopy, ktorá symbolizuje krst, ktorý zomrelého priviedol k novému životu, keď dospel do prístavu.
lýra	Je symbolom básnictva a hudby
magnetit	Železná ruda = lapis amoris / kameň lásky/
Maiestas Domini	„Vznešenosť Pána“ . Kristus býva namaľovaný v sede na tróne so zdvihnutou pravou rukou a v ľavej ruke drží knihu života.
maják	Maják je znamením prístavu a na náhrobných kameňoch vyjadruje, že zomrelý prišiel do prístavu večnej blaženosti.
mana	Mana je potrava, ktorou Boh živil Izraelitov na púšti po odchode z Egypta. Býva symbolom zázračného nasýtenia.
mandle	Už v antike boli symbolom tehotenstva a plodnosti. Symbolika mandle našla svoje výtvarné využitie v mandorle – gloriole v tvare mandle, ktorou bola ozdobená postava Krista.
mandorla	Je elipsové orámovanie celej postavy – svätožiara v zlatej alebo dúhových farbách. Bola v kresťanskej ikonografii len Božiemu synovi a Panne Márii s dieťaťom na rukách
Mária	V kresťanskom umení bola veľmi často zobrazovaná. Jej symbolom je biela ľalia, tiež baránok, holubička a hviezda. Farba, ktorá je Panne Márii priradená je blankytne modrá
meč	Je znamením vojakov, vojenských cností, mužnej sily a statočnosti. Meč znamená i moc. Moc, silu a spravodlivosť vyjadruje symbolický ohnivý meč v ruke cherubína strážiaceho vchod do raja.

med	Med je symbolom života. S lahodným medom sa zrovnáva i Božie slovo.
medveď	V kresťanskej symbolike ako nebezpečné zviera predstavuje diabla. Tiež symbolizuje jeden z hlavných hriechov - nestriednosť
mesiac	Mesiac od pradávna pútal pozornosť a preto v symbolike mal významné miesto pre svoj vzťah so zemou. V antike bol považovaný za boha alebo bohyňu / v gréčtine „selene“, v latinčine „luna“/. Bol symbolom všetkého mierneho potrebujúceho oporu. Bol považovaný za protiklad slnka. Na kopulách ortodoxných kostoloch je častým námetom, kde jeho cípy sú obrátené k nebu a na ňom stojí kríž. Ide o symbolické vyjadrenie víťazstva kresťanstva nad islamom.
Mikuláš	Sv. Mikuláš z Myry je zobrazovaný ako biskup s mitrou na hlave a s barlou v ruke. Ako symbol svojej štedrosti je zobrazovaný s mešcami peniazmi v ruke, alebo s tromi guľami. Jeho sviatok sa slávi 6. decembra.
miernosť	/ temperantia / Je predstavovaná mnohými symbolmi ženy s atribútmi – holubičky, ťavy, presýpacích hodín, meča pevne zasunutého v pošve
miska	Miska, kalich, pohár sú všeobecne znamením prekypujúcej plnosti. V kresťanskej symbolike sa kalich stal symbolom Kristovej krvavej obete. Podľa stredovekej básne o sv. Grálu zachytil Jozef z Arimatie krv z Kristovho boku do kalicha poslednej večere, pôvodne misky zhotovenej z koruny zvrhnutého Luciféra. Po prenesení do západných zemí Európy sa stal z kalicha Grál, ktorý svojim strážcom dáva pokrm a nápoj a napomáha im k dosiahnutiu nesmrteľnosti. Spoločné pitie z jednej nádoby pri liturgických zhromaždeniach veriacich je symbolom ich vzájomnej spolunáležitosti k viere a svornosti v jednote.
mliečna dráha	V náboženských predstavách symbolizuje spojenie medzi zemou a posmrtným svetom
mlieko	Mlieko a med náležia k predstave rajskej blaženosti. Je súhrnom dobra – božským darom. V kresťanskej ikonografii je častý námet kojacej Panny Márie.
mlok	/salamandra/ Je symbolom spravodlivého človeka, kludnej duše a vyrovnanej mysle.
mlyn	Vyjadruje vzťah Starého zákona k Novému zákonu.
modlitba	Modlitba sa symbolizuje jeleňom. Je to vyjadrenie žalmu „ Ako jeleň smädí po vode, tak túži moja duša po tebe, Bože“. Ďalšími menej častými symbolmi je

	slnečníca, kadidlo. Modlitbe sa prisudzuje červená farba, ktorá súčasne symbolizuje vernosť
modrá farba	Modrá znamená nebo, diaľku a vodu, čistú a priehľadnú, nehmotnú. Vyjadruje božstvo a pravdu.
Mojžiš	Mojžiš sa stal predobrazom Ježiša Krista. Znamená s nim spájané vychádzajú z jeho života. Je to horiaci ker, jeho palica z ktorej sa stáva žezlo, nimbus, dosky zákona, kovový had na tyči, košík na rieke Nil, mana a koroptve. Zobrazenie Mojžiša v stredoveku s dvomi malými rohmi je nepresný výklad z hebrejčiny jeho popisu, ktorý však v umeleckom stvárnení prekonával až do 17. storočia a ojedinele i neskôr.
moloch	Kananejský boh, známy svojou krutosťou, požierajúci ľudské bytosti. Jeho meno sa stalo označením pre štátne a spoločenské systémy, ktoré obmedzujú ľudskú osobnosť a slobodu.
more	V psychoanalytickom chápaní je more znamením moci, ktorá súčasne dáva i berie. Všeobecne býva symbolom nevyčerpatelnej životnej sily. Tiež symbolizuje ľudskú nevedomosť. Jeho rozloha je obrazom nekonečnosti.
most	Most spája dva oddelené brehy. Je preto symbolom spojenia a sprostredkovania. Je teda symbolom spojenia neba a zeme.
motýľ	V kresťanskej ikonografii je symbolom vzkriesenia a nesmrteľnosti, ale na druhej strane pre svoj krátky život a rýchlu pominuteľnosť jeho krásy je symbolom márnosti a prázdnej márnivosti.
mucha	Mucha ako prenášač chorôb a nákaz je stotožňovaná so zlými duchmi. V písme svätom knieža zlých duchov Belzebub bol znázorňovaný ako mucha /v hebrejčine Ba'al-Zebub = Pán múch/.
mraky	Ľudská fantázia videla v mrakoch niečo tajomného, preto ich stotožnila so sídlom bohov. Tiež zjavenia Boha sú sprevádzané mrakmi. Mrak býva tiež symbolom úrodnosti, lebo prináša zemi potrebnú vláhu.
mučeníci	Kresťanský mučeníci bývajú zobrazovaní s rôznymi nástrojmi, ktoré slúžili k ich umučeniu. Sú to meče, šípy, nože, ozubené koleso. Ich hlavu zdobí veniec /koruna/ a v rukách majú palmu vyvolených. Vedľa nich býva baránok ako symbol ich vytrvalosti, tichosti v utrpení. Farba mučeníkov je červená – farba krvi.

mušľa	Antická symbolika mušle vychádzala z jej vzťahu k moru. Bývala častým atribútom morských božstiev. Afroditu, bohyňa vystupujúca s mora býva znázornená stojaca na mušle. Perla uzatvorená v mušle viedla k symbolike znamenia plodnosti a šťastia. Kresťanská symbolika stotožňovala mušľu s Pannou Máriou. Mušľa kresťanom pripomínala i hrob, z ktorého vstanú v súdny deň. Preto sa dávala na hroby veriacich.
myrha	Je vonná pryskyrica, ktorá sa získava so stromov a krov balzámovníkov /balsamodendron/. Bola používaná na balzamovanie a mumifikovanie zomrelých. Umelci ju často znázorňovali ako malú nádobu z alabastru s dlhým krkom v rukách žien pri ich úprave. Neskôr sa objavuje v umení vo forme kadidelnice.
myrta	Stálo-zelený, bielo kvitnúci ker alebo nízky strom pripomínal Izraelitom Božiu priazeň a symbolizoval mier a radosť. Zdobil i antickú bohyňu lásky Afroditu, ako jej atribút. Bol symbolom lásky, ale i nesmrteľnosti pre svoju stálu zeleň. Myrtový veniec sa udeľoval i za nekrvavé víťazstvo na rozdiel od vavrínového, ktorý sa kládol na hlavu víťaza po krvavom boji. Rozdrvené listy myrty vydávajú príjemnú vôňu, táto je spájaná s vôňou Kristovou. Dávny zvyk židovských neviest zdobiť sa myrtovým venčekom v deň svadby na znamenie radosti sa rozšíril i v kresťanstve ako symbol panenstva. Tiež Panna Mária bola spájaná s myrtou ako „milá Panna“
nádej	Sa vyjadruje rôznym spôsobom s odvolaním na biblické texty. Symbolom nádeje býva mandľovník, ktorý je prvým kvitnúcim stromom na jar a teda poskytuje nádej. Najčastejšie je to však maják, loď, prístav, kotva. Farbou nádeje je zelená. Výnimočne bledo modrá symbolizujúca nebo.
nahota	V biblii je vyjadrením ľudskej prirodzenosti „človek prišiel na svet nahý a nahý ho i opúšťa“. V Novom zákone však predstavuje strádanie. V mystike znamená očistu.
narcis	V antickom grécku bol symbolom spánku. V kresťanskej symbolike je radený k mariánskej symbolike.
nádoba	Častý kresťanský symbol. Novozákonná symbolika vidí vo veriacom človeku nádobu Ducha svätého, ako i symbol cnosti. V stredoveku bola neporušená nádoba symbolom Panny Márie. Nádoba v rukách vyjadruje odovzdanosť a zrieknutia sa vlastného ja.

nebo	Nebo je symbolom božieho príbytku. Je symbolickým označením pre stav duší spravodlivých.
nestriednosť	Je jedna z hlavných hriechov. Zobrazuje sa ako žena z husou v ústach idúca na prasati. zvieracie symboly nestriednosti sú vlk, medveď, prasa.
netvor	Latinsky monstrum je personifikáciou úzkosti a strachu.
netopier	Za svoj nočný život je často sexuálnym symbolom. Jeho život v prítomí ho určil na symbol závidí. Časté je i zobrazovanie diabla s netopiermi krídlami.
nimbus	V antickom i orientálnom umení býva namaľovaná okrúhla plocha okolo hlavy bohov a hrdinov. Označovala božstvo, vznešenosť, nadvládu. Kresťanská ikonografia má obdobný symbol – svätožiara.
noc	Tmavá noc je symbolom temnoty, neistoty, smrti. Deň a noc zodpovedajú protikladu dobra a zla.
nočný motýľ - múra	Býva porovnávaný v kladnom zmysle s mystickou láskou, neľadiacou na seba, blížiac sa k svetlu, ale o s v negatívnom zmysle k ľudskej vášni vedúcej k záhube.
noha	Bosé nohy sú často znamením pokory a prejavom úcty. V biblii sa často používa výraz noha a chôdza v morálnom a náboženskom význame.
nôž	Je obrazným znamením starozákonnej obriezky.
obet'	Obet' predstavuje zrieknutie sa pozemského majetku a jeho symbolické odovzdanie Bohu na znamenie jeho uznania za svojho pána. Starozákonné obete bývali krvavé ako zástupcovia za ľudské hriechy. Všetky krvavé obete vykúpil Kristus svojou smrťou na kríži.
obchádzanie	Obchádzanie kostola, alebo oltára má svoj pôvod v napodobení pohybu slnka a súhvezdí v kozickej symbolike kruhu.
obor	Boj človeka s obrami symbolizuje boj s prírodnými silami.
obriezka	U Izraelitov predstavovala obriezka ich dohodu s Bohom. Prevádzala sa po ôsmych dňoch po narodení chlapca. Kristus nahradil obriezku krstom.
odev	Odev je nielen ochranou pred poveternosťou, ale je symbolom príslušnosti k určitej spoločenskej skupine. V ikonografii býva biely odev symbolom zbavenia sa telesnej pozemskosti – anjeli, zomrelí. Zmena odevu býva často i významnou

	zmenou v živote napr. rehoľné a kňazské rúcha.
ohň	Dvojaký účinok ohňa je symbolom božského i démonického. Oheň osvetľuje i zahrieva. Na druhej strane spaľuje a ničí. Preto je i symbolom vojny ničenia i zla, Božieho hnevu a pekla. Na druhej strane večný oheň – svetlo v kostole pripomína stálu účasť Ježiša Krista.
okno	Všeobecne okno symbolizuje okno ochoty prijímať a otvoriť sa vplyvom prichádzajúcim z vonku.
Oko – Božie oko	Oko je zrkadlom, alebo oknom duše. Božie oko vyjadruje božskú vševědúcosť a ochraňujúcu všade-prítomnosť. Oko v trojuholníku označuje Boha otca, motív bol zvlášť obľúbený v 18. storočí.
olej	V kresťanskej liturgii sa používa olivový olej samostatne, alebo zmiešaný s balzámom a inými prísadami pod názvom križmo pri sviatostiach birmovaní, pomazaní chorých, vysviacke kňazov. Je symbolom milosti.
oliva	Oliva patrí medzi najstaršie kultúrne stromy. Olivová ratolesť sa v kresťanstve stala symbolom mieru. Je v tom spomienka na olivovú halúzku, ktorú doniesla holubička po potope sveta do Noémovej archy. Bola dôkazom, že Boží hnev ustal a začína sa doba novej zmluvy a mieru. Oliva je tiež symbolom Ježiša Krista – pomazaného.
olovo	Pre svoju váhu je symbolom ťažkosti. Kresťanská symbolika ho spája s ťažobou hriechu.
oltár	Oltár z latinského altare, altus = vysoký je vyvýšené miesto slúžiace k prinášaniu obetí, alebo iným sakrálnym úkonom.
omega	Posledné písmeno gréckej abecedy znamená koniec. Omega v spojení s Kristovým monogramom a písmenom A vyjadruje, že Kristus je počiatok a konečný cieľ všetkého existujúceho.
opasok	Je symbolom sily a sebaovládania.
opica	Je symbolom závidi, nestriednosti, márnivosti.
orol	Je považovaný za kráľa vtákov. V kresťanskej symbolike predstavuje cnosť spravodlivosti – je symbolom Krista.
orech	V kresťanskej symbolike sa prirovnáva k človeku.

osem	Číslo osem je symbolom Kristovho z mŕtvych vstania a nádeje ľudstva na vzkriesenie.
ozdoby	Bývajú vyjadrením vyznamenaní, moci a niekedy ezoterických skrytých tajomstiev. Niekedy sú však prázdny vyjadrením bohatstva. Križiky nosené kresťanmi sú vyznaním viery.
palma	Je znamením viery vo večný život. Je i symbolom víťazstva, miernosti a čistoty.
panna	Je symbolom čistoty.
pardál	Čierny leopard je symbolom zmyslového pokušenia.
pastier	Dobrý pastier je symbolom dobrého a láskavého otca. Nepriamo sa ním označuje Kristus.
Páska na očiach	Je symbolom spravodlivosti. V zápornom zmysle predstavuje Šťastenu, ktorá nerozdáva podľa zásluh. V kresťanskom pojmí je symbolom synagógy.
páv	Solárny symbol, spájaný s uctievaním stromu a slnka. U kresťanov v očakávaní vzkriesenia je symbolom nesmrteľnosti a večného života.
Pavol apoštol	Pastier, jeho staré izraelské meno je Šavel, býva zobrazovaný s mečom a knihou, palmovou ratoľou a korunou.
pavúk	V kresťanskej symbolike ako zlo v protiklade s dobrom -včelou. Sv. písmo vidí v ľahko zničiteľnej pavučine pominuteľnosť majetkov a márne nádeje. V alpských krajinách sa pavúk križiak považuje za posvätného.
pec	Obraz utrpenia a súdu.
pečať	Symbolizuje autoritu, moc, vlastníctvo, individualitu, ale aj utajenie, uzavretie zmluvy, či panenskosť.
pelikán	Symbol obetovania sa Ježiša Krista, ktorý prelial svoju krv za hriechy iných. Označuje obetavú lásku rodičov k deťom.
Rak	Raky a kraby majú schopnosť v priebehu svojho vývoja zvliekať pancier. V kresťanstve sú symbolom zmŕtvychvstania, v užšom zmysle potom symbolizujú Krista ako prvorodeného medzi vzkriesenými. Rak ako vodný živočích je aj symbolom pradávných potôp.
ramená	Nosenie fyzického, alebo duchovného bremena zodpovednosti. V sv. Písme je rameno obrazom poslušnosti. Pri biskupskom zasvätení sa kladie kniha evanjelia

	najskôr na ramená vysviacanáho a potom do jeho rúk.
Ranné zore	Častý mariánsky symbol. Ráno a východ slnka ohlasujú ranné zore. Blízko je Vykupiteľ, slnko sveta. Táto symbolika mala predchodkyňu v gréckej mytológii. Všeobecne symbolizujú nádej, mladosť, plnosť možností a nový začiatok.
raj	Vo väčšine tradícií raj „paradisus“ označuje ohradenú plochu, záhradu-ostrov, alebo zelený ostrov. Žili v ňom v prítomnosti Stvoriteľa, v dokonalej harmónii s prírodou, ničím neohrození prví ľudia, nepoznajúci hriech. Uprostred biblického raja sa nachádzali dva zakázané stromy, ktoré ľudia nesmeli zneuctiť. Strom života a poznania, spod koreňov ktorého vyteká prameň napájajúci štyri rajske rieky tečúce na štyri svetové strany, vytvárajúci vertikálne a horizontálne rameno kríža a druhý strom nesmrteľnosti a smrti. Raj symbolizuje pôvodnú dokonalosť, kozmický stred, pôvodnú nevinnosť, blaženosť, ničím nerušené spoločenstvo človeka a všetkých bytostí s Bohom. Taktiež predstavuje najvútornejšiu dušu, sídlo nesmrteľnosti, miesto kde neplynie čas.
sasanka	Anemonka, „anemos“ v gréčtine znamená vietor. Červená sasanka je v kresťanskej ikonografii symbolom preliatej mučeníckej krvi. Znamená zármutok, utrpenie Krista, červená škvrna na kvete je krv Kristova, trojlístok symbolizuje Trojicu.
sedem	Skutočnosť, že číslo sedem má vo všetkých kultúrach mimoriadny, neraz posvätný význam sa často vysvetľuje zo vzťahu k mesiacu, ktorého štyri fázy trvajú vždy sedem dní. Sedem je všade symbolom úplnosti a dokonalosti.
skala	Symbol stálosti a pevnosti. „Petros“, grécky skala, znamená silu, útočisko, neotrasiteľnosť, je symbolom sv.Petra. Židia považovali balvan v podlahe jeruzalemského chrámu za miesto stvorenia sveta.
stlp	Svetová os, zvislá os oddeľujúca aj spájajúca nebo a zem, udržuje v odlúčení a zároveň zjednocuje. Stlp je rituálnym stredom sveta, taktiež znamená stabilitu. Je znamením nosnej sily a pevnosti. Symbolika stĺpu a stromu sú tesne spojené a stlp často stelesňuje aj strom života.
slnko	Najvyššia kozmická mocnosť, vševidiace božstvo, božie zjavenie, oko sveta a oko dňa. Vo všetkých kultúrach je jedným z najdôležitejších symbolov a v mnohých kultúrach bolo uctievané ako boh. Býva zosobnením svetla, tepla, ohňa a životodarných princípov. Každodenný východ a západ slnka symbolizuje vzkriesenie a vôbec každý začiatok, ale tiež kozmický poriadok. Svieta na dobrých aj zlých, preto je symbolom spravodlivosti. V Starom zákone sa spomína ako jedno z dvoch nebeských svetidiel, ktoré Boh umiestnil na oblohu.

	V kresťanskom chápaní sveta Slnko vždy vychádzajúce na východe je symbolom nesmrteľnosti a zmŕtvychvstania.
šakal	Symbol lakomstva a hnevu. Potuluje sa v blízkosti pohrebísk, preto je považovaný za predzvesť smrti. Vidí rovnako dobre vo dne aj v noci, je symbolom egyptského Anúbida, otvárača cesty, sprievodcu duší z tohto sveta na onen svet.
Trojica najsvätejšia	Trojedinosť Božia, traja v jednom a jeden v troch. Z hľadiska symboliky dôležitý teologický pojem božskej jednoty v troch božských osobách - Boh Otec, Syn Ježiš Kristus a Duch svätý.
zafír	Vzhľadom na modrú farbu sa stal symbolom neba a ochrany, ktorú z neba očakávame.

PRAMENE:

STUDENÝ, J. :Kresťanské symboly , Olomouc 1992

BIEDERMANN, H. : Lexikon symbolov, Vydavateľstvo Obzor, Bratislava 1992, prvé vydanie, ISBN 80-215-0217-7, z nemeckého originálu Hans Biederman, Knaurs Lexikon der symbole, Munchen 1989.

COOPEROVÁ, J.C.:Ilustrovaná encyklopedie tradičných symbolu. Mladá fronta, Praha 1999, ISBN 80-204-0761-8, z anglického originálu An Illustrated Encyclopaedia of Traditional Symbols, Londýn 1987